

ГЛАВА 1. Додатки

ДОДАТОК 1.1. ЩО ТАКЕ ПАТОФІЗІОЛОГІЯ?

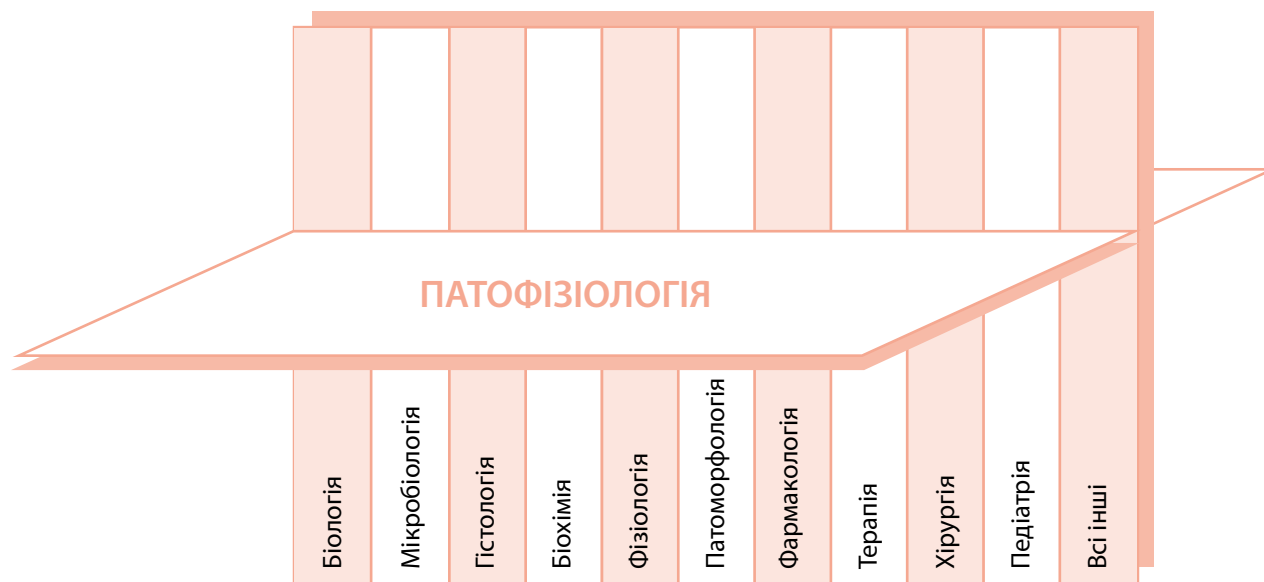
На запитання, що таке патофізіологія, яке часто доводиться чути від співрозмовників, далеких від медицини, відповідаю, що це дуже важлива наука, яка вивчає причини виникнення хвороб і те, що відбувається в організмі хворої людини. Аби довести значимість цієї науки наводжу такий приклад.

У Києві на станції метро «Університетська» привертають увагу погруддя видатних людей – діячів науки і літератури. Якщо сходити з ескалатора, то праворуч можна бачити скульптури Тараса Шевченка, Олександра Пушкіна, Івана Франка і Максима Горького. З лівого боку – теж чотири погруддя, але визначних учених: Михайла Ломоносова, Дмитра Менделєєва, Григорія Сковороди і ... Олександра Богомольця. Останній – це український патофізіолог. То хіба міг би бути удостоєний такої честі вчений, якби наука, на теренах якої він працював, не посідала важливого місця у системі наших знань про людину?

Погруддя О. Богомольця у вестибюлі станції київського метро "Університетська"

Більш посвяченим у науку пояснюю, що патофізіологія – це сполучна тканина медицини, вона так само, як і ця тканина в організмі, пронизує всі без винятку її галузі, і не тільки об'єднує їх в одне ціле, але й чинить значний вплив на їхній розвиток. І символічно, що слова Олександра Богомольця про те, що *«нема нічого важливішого за сполучну тканину»*, можна перенести й на його науку: нема нічого важливішого за патофізіологію.

Патофізіологія – "сполучна тканина" медичної науки

У мене особисто медична наука часто асоціюється з музикою: анатомія – це орган, твори Йоганна Себастьяна Баха; гістологія – віолончель, концерти Гайдна, біохімія – скрипка, Паганіні; нормальна фізіологія – фортепіано, твори Рахманінова; патологічна анатомія – це, радше, академічний хор, що виконує реквієм Моцарта. А що ж таке патофізіологія? – Це великий симфонічний оркестр, симфонічна музика, Бетховен, зокрема його дев'ята симфонія, у фінальній частині якої до оркестру приєднуються солісти і хор, що співають «Оду радості». Така вона – багатогранна й багатоголоса наука, що вимагає об'єднання зусиль і знань багатьох дисциплін, чим і вивищується над ними.

Патофізіологія — "симфонічна музика", великий симфонічний оркестр

ДОДАТОК 1.2. СУЧАСНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ КЛІНІЧНОГО МЕТОДУ ВИВЧЕННЯ ХВОРОБИ

Хоча вивчення хвороби біля ліжка хворого є найдавнішим методом дослідження, істотний прогрес у його розвитку, перехід до якісно нового етапу відбувся лише наприкінці минулого століття. До цього спричинилися запити практичної медицини, яка не в змозі була в океані наукової інформації виділити справжні, достовірні, перевірені знання, що їх можна було з максимальною ефективністю використовувати в діяльності лікаря. Адже чим він зазвичай користується у своїй повсякденній роботі? Власними знаннями і досвідом (а чи достатні вони?), думкою авторитетних фахівців (але вони можуть розходитися в своїх судженнях, а інколи й помилятися), відомостями з підручників і посібників (але вони швидко старіють і часто не встигають за розвитком сучасної науки); знанням патофізіологічних принципів розвитку хвороб (але цього буває недостатньо); традиційними підходами, що склалися в діагностиці і лікуванні (але вони нерідко бувають необґрунтованими). Отже, виникла об'єктивна необхідність у новому підході до наукових досліджень у клініці, що ґрунтувався б на певних загально визначених принципах і, що головне, давав результати, які можна було б впроваджувати в клінічну практику. Так на межі 80–90 років минулого століття виникла концепція «доказової медицини».

Доказова медицина (evidence-based medicine) – це новий підхід і технологія збирання, аналізу, узагальнення та інтерпретації наукової інформації, одержаної в клінічних дослідженнях. В основі доказової медицини лежить перевірка ефективності і безпеки методик діагностики, профілактики і лікування хвороб. Цей підхід передбачає використання трьох міжнародних стандартів: GCP, GMP, GLP.

GCP («*Good Clinical Practice*», належна клінічна практика) – це стандарт етичних норм і якості наукових досліджень, що описує правила розробки, проведення, ведення документації і звітності про дослідження, які проводяться за участю людини як об'єкта випробувань. Цей документ містить приписи про публічне дотримання прав учасників дослідження, дотримання правил щодо гарантування їхньої безпеки, намагання не завдавати шкоди; вимоги до достовірності досліджень.

GMP («*Good Manufacturing Practice*», належна виробнича практика) – це система норм, правил і вказівок, щодо виробництва лікарських засобів, медичних пристроїв, виробів діагностичного призначення, харчових добавок та активних інгредієнтів.

GLP («*Good Laboratory Practice*», належна лабораторна практика) – це система норм, правил і вказівок спрямованих на забезпечення узгодженості і достовірності результатів лабораторних досліджень.

За своєю доказовістю сучасні методи клінічних наукових досліджень розташовують у такому порядку (від більш до менш доказового): (1) рандомізовані клінічні випробування; (2) проспективні когортні дослідження; (3) дослідження за типом «випадок – контроль»; (4) дослідження серії випадків; (5) описування випадків.

Рандомізовані клінічні випробування – це найближчий до класичного наукового експерименту вид клінічних досліджень («золотий стандарт»). Має на меті дати оцінку специфічному (біологічному) лікувальному ефекту досліджуваного препарату чи способу. Формування експериментальних і контрольних груп за принципом рандомізації (англ. *random* – випадковий, безладний) дозволяє звести до мінімуму так звані систематичні похибки дослідження.

Проспективні когортні дослідження – це найкращий вид клінічних досліджень для тих випадків, коли науковий експеримент неможливий (дослідження факторів ризику, прогнозу хвороби). Він поєднує в собі клінічні й епідеміологічні методи, передбачає вивчення великих груп людей, як правило, є довготривалим. Класичний приклад – Фремінгемське дослідження, що почалося в 1948 році і триває донині, у якому взяло участь понад 15 тис. мешканців міста Фремінгем (Массачусетс, США) (див. главу 32).